Сатира

Жив колись у Бархарді мудрий емір Святий Хасан. ї жив таки в тому ж місті поет Ібрагім Розбишакуватий. Святий Хасан мав дві пристрасті. Одну — до жінок, другу — до сокири: нічим-бо красивіше не відрубаєш голови вірнопідданому, як сокирою.

Сокир цих назбирав емір цілу колекцію. Розвішані вони були на стінах конференц-зали, де під час банкетів збиралися аристократи й багачі всього міста, а коли то й з усієї держави. Сокири були розвішані під номерами.

Найбільше емір любив сокири під номером першим і під номером тринадцятим. Під номером першим висіла сокира делікатна, витончена, вигострена так, що лезо її могло сперечатися з лезом шаблі з найкращої дамаської сталі Цією сокирою Святий Хасан зрубував голови тим дівчаткам з гарему, які уві сні марили про волю, про свою вітчизну, про батька і матір, а також про того хлопчину, з яким не настоялася під зорями, не наговорилася, не намилувалася. Голови їм ця сокира відтинала інавіть без болю. Цюк! І вже оддшшся тулуб від голови. Тулуб лежить на землі, в смітті, в куряві, а голова на срібній тарелі мило усміхається, ніби каже державцеві: "Ах, як ти поспішив недоречно! Ми могли б іще пораювати з тобою. Я вже й зілля з цикути 2 наварила для тебе".

Так само легко одділялися від тулубів голови наслідних принців крові, тобто тих бідолашних хлоп'ят, яких у менш цивілізованих країнах царськими байстрюками звуть. Самі розумієте, яким небезпечним для державця може бути хвіст з таких безбатченків, родоначальників нігілізму, космополітизму і взагалі всякого відщепенства.

Сокира під номером тринадцятим була повною протилежністю сокир; номер один. Скував її коваль з пофосфоро-ваиого заліза, від чого

вона раз у раз щербилась, з леза висипалися більші й менші зернятка сторонніх вкраплень, так що вона швидше нагадувала стару, викинуту з ужитку пилку. Держак до неї зроблено було з сухої верби, а обух з тоненької жерсті. Держак і обух, отже, нічого не важили, бо найважчою частиною цієї сокири було її лезо.

Святий Хасан дуже полюбляв саме цю сокиру. Нею він відчавлював голови різним крамольникам: протестантам, повстанцям, а найбільше різним ученим, зокрема філологам, філософам і поетам. Особливо останнім. Це був дуже небезпечний елемент у державі, що вже помітив античний Платон, якому й належить пріоритет у виробленні методів боротьби з поетами. Він радив властям, предержащим їх, просто виставляти з держави в інші поліси 3, оскільки відлюдних районів для заслання ще не існувало тоді.

Хасан Святий, як бачимо, вніс щось нове в цей арсенал знарядь, зокрема він рубав поетам голови сокирою, відомою в його зібранні під номером тринадцятим. Рубоне по в'язах супостата-крамольника і не відрубає відразу, тільки м'язи почавить, а може, ще і якийсь хребець. Чого не зробив з першого удару, те дороблятиме згодом другим, третім, четвертим ударом. Мочалить і мочалить. А мочалений від стогону надривається, благає: "Убивайте, не мучте!" Святий Хасан найбільше був у захопленні саме в ці хвилини. Почує зойки засудженого і не поспішає, навпаки, розтягає хвилини насолоди.

Отож одного разу до рук Святого Хасана потрапив страшний злочинець — поет Ібрагім Розбишакуватий. Чим він завинив перед державцем? Справа складна. Живе чоловік на світі, пише вірші, в яких навчає, як відрізняти солов'я, закоханого в царівну, від солов'я, закоханого в дочку коваля, як з манівців зійти на шлях істини, що таке істина і що таке фальш, або ще подає міркування — як відрізнити правителів справедливих від деспотів і тиранів, славить вино і втіху від споглядання величі творця вічних цінностей.

Спочатку Святий Хасан вживав заходів, щоб підкупити Ібрагіма, зробити його ручним придворним поетом. Але той був затятий, гордий, від ласки державця ухилився, ну й домігся того, що його схопили слуги Святого Хасана, поставили перед Святим Хасаном, і Святий Хасан сказав йому, мило посміхаючись, сяючи своїми прозорими темно-карими очима:

— Звісно, я міг би рубонути тобі голову сокирою номер один, міг би скористатися й сокирою номер тринадцятий. Але ж це було б, кажу, дуже жорстоко. Тобі ж тільки тридцять шість років — жити тобі та жити! То й живи собі на здоров'я. Отож я й прошу суддів справедливості (так він катів своїх називав) : сокири віднесіть на місце, а славетного поета посадіть у камеру номер сім, бо коли сім, як кажуть піфагорійці то буде всім... Це просторе приміщення з досить помірними вікнами, з яких одно виходить у розарій еміра Бархардського, а друге — в бік протилежний. Там є добряче ліжко, стіл для писання, атрамент, папір, пера, повні зібрання творів Платона, Арістотеля, Фірдоусі 5, Гафіза 6, Навої 7 і багатьох інших класиків. Там не жарко, не холодно, обслуга вчасно приносить їжу й питво, і повітря там досить. Щодо блощиць, то і їх там порівняно небагато. Мій вчений математик Захір нарахував їх на одному квадратному лікті лише двадцять десятків і п'ять одиниць. Площа чотирьох стін, підлоги й стелі того приміщення дорівнює величині в дві тисячі чотириста п'ятдесят квадратних ліктів. Отже, любих маленьких блощиць там може розплодитися не більше, як... Гей, Захіре, скільки їх там усіх може мешкати?

— Поспішаю відповісти, о мій ясний пане! Всіх їх там може мешкати щось близько трьохсот тисяч особин, а коли точніше сказати — триста шість тисяч двісти п'ятдесят одиниць.

— О, чуєш, мій любий поете! — сяючи якнайприємкішою посмішкою, вигукнув Святий Хасан.— Лише щось там із триста тисяч. Так що з богом, чоловіче добрий, з богом! Як не полінуєшся, перекажи через своїх служок, як тобі там поведеться.

Отак було.

Через місяць поет Ібрагім Розбишакуватий помер у своїй камері від виснаження. Святий Хасан не дуже його пережив. Скинув його з престолу його власний син від тридцять сьомої жінки, теж Хасан, тільки не Святий, а Божественний, і вкинув, між іншим, в ту саму, сьому камеру, дифірамби якій так співати умів Святий Хасан. І він там теж загинув від виснаження.

17 лютого 1972 року

1 Дамаська сталь — пружна й тверда візерунчаста сталь, одержувана зварюванням сплетених сталевих штаб або дроту. Назва походить від сірійського міста Дамаска, де її виробництво було розвинуто у середні віки.

2 Цикута — трав'яниста багаторічна отруйна рослина родини зонтич-них; росте біля води.

3 Поліси — міста-держави у Стародавній Греції і Стародавньому Римі, до складу яких входили саме місто з прилеглою до нього територією.

4 Піфагорійці — учні та послідовники давньогрецького математика та філософа-ідеаліста Піфагора (бл. 580— бл. 500 до н. е.), які зводили пізнання світу до пізнання чисел, що нібито управляють ним.

5 Ф і р д о у с і Абулькасим Мансур (між 932 і 943— між 1020 і 1026) — перський і таджицький поет, автор поеми "Шахиаме", створеної на основі національного епосу персів і таджиків; поема мала великий вплив на літературу Сходу.

6 Г а ф і з (Хафіз, Гафез; літературний псевдонім Мохаммеда Шамседді-на; бл. 1325—1389 чи 1390) — перський і таджицький поет, майстер газелі.

7 Навої Нізамеддін Мір Алішер (Алішер Навої; 1441 —1501) — узбецький поет, вчений, державний діяч.